

ΛΑΚΩΝΙΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΛΑΚΩΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

18

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

18

ΣΤΑΥΡΟΥ Γ. ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗ
ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΛΑΚΩΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΟΙ ΜΑΝΙΑΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

*Μην κρύβεις την αλήθεια
ακόμη κι όταν σε πικραίνει*

ΑΘΗΝΑΙ
2015

Λόγω της οικονομικής κρίσης η Εταιρεία Λακωνικών Σπουδών αδυνατεί να εκδόσει το βιβλίο αυτό και ελπίζει στη συνεισφορά των φιλιστόρων ώστε εις το μέλλον να προβεί εις την έκδοση

(Σελ. 635)

Το Αλμυρό και τα οχυρωματικά του έργα

Το Αλμυρό²⁴⁵⁷ αποτελούσε ανέκαθεν την πύλη εισόδου της δυτικής Μάνης. Στην ιστορία τού τόπου, από τους αρχαίους χρόνους μέχρι την επανάσταση του 1821, αναφέρονται κατά καιρούς ευάριθμες πολεμικές συγκρούσεις. Στα ένδοξα χρόνια της εθνικής παλιγγενεσίας το Αλμυρό ήταν ένας μικρός οικισμός με λίγα σπίτια, τα οποία ανήκαν κυρίως στην οικογένεια Καπετανάκη, που ήταν απλωμένη από τα Γιαννιτσάνικα, το Αλμυρό, τους Μύλους, τις Μαντίνειες και την Τρικότσοβα, όπου και το μικρό κάστρο Πετροβούνι. Στο Αλμυρό ήταν ακόμη και ελάχιστα καταστήματα, προοριζόμενα να εφοδιάζουν τα πλοία, τα οποία άραζαν εκεί, όταν στον Μεσσηνιακό κόλπο επικρατούσαν νότιοι άνεμοι και η θάλασσα μπροστά στην Καλαμάτα ήταν πολύ ταραγμένη και ακατάλληλη για λιμενισμό πλοίων. Να σημειωθεί όμως ότι το Αλμυρό²⁴⁵⁸ στα χρόνια του Ιμπραήμ 1825-8 είχε κατοικηθεί από πολλούς πρόσφυγες κυρίως από τη Μεσσηνία και ήταν το εμπορικό κέντρο της ΝΔ Πελοποννήσου.

Το Αλμυρό αναφέρεται και σαν το λιμάνι (ή σκάλα) της Σέλιτσας²⁴⁵⁹.

Από τη γωνία του κόλπου, όπου είναι το εκκλησάκι της Αγίας Σιών, μέχρι τη Βέργα η απόσταση είναι περίπου δύο χιλιόμετρα και μετά από 700 ακόμη μέτρα, από τον τότε υπάρχοντα δρόμο, έφθανε ο οδοιπόρος στον μεγάλο χείμαρρο του Αλμυρού που είναι δίπλα στο ξενοδοχείο Messenian bay. **Ανατολικά υψώνεται απότομα το βουνό της Σέλιτσας ή Καλάθιο όρος** το οποίο αποκλείει τη διάβαση και δυτικά βρέχεται από τη θάλασσα του Μεσσηνιακού κόλπου, αφήνουν δε μεταξύ τους στενή λωρίδα επίπεδης γης με ελαφρά κλίση προς τη θάλασσα πλάτους μερικών εκατοντάδων μέτρων, η οποία διακόπτεται από χειμάρρους, τα ρυάκια των οποίων δεν επιτρέπουν την ανεμπόδιστη διάβαση μεγάλων ομάδων ανθρώπων. Το έδαφος είναι σχετικά ομαλό, αλλά **η περιοχή τότε διέθετε μονοπάτια και όχι δρόμους κατάλληλους να περάσουν με ευκολία χιλιάδες στρατιωτών.** Πολλές από τις παρακείμενες του δρόμου εκτάσεις ήταν λόγκοι ή χωράφια με ελαιόδεντρα και αυτά δυσχέραιναν την προώθηση συντεταγμένων στρατιωτών ή την επέλαση ιππικού. **Ο γύρω τόπος είχε πηγές υφάλμυρου νερού,** το οποίο στην καλοκαιρινή κάψα ήταν ακατάλληλο για να μετριάσουν τη δίψα τους οι καταπονημένοι στρατιώτες και τα άλογά τους.

Στο ριζοβούνι της Σέλιτσας και Β.Δ. από τη θέση Καστράκι, δηλαδή στην ανατολική απόληξη της Βέργας, ήταν τα Σελιτσάνικα Καλύβια, διότι σε εκείνα τα χρόνια δεν είχαν κτισθεί ακόμη σπίτια στην Κάτω Σέλιτσα (Κάτω Βέργα), η οποία κατοικήθηκε στα χρόνια του Όθωνα. Από τα προεπαναστατικά χρόνια υπήρχαν εκεί πυργόσπιτα για να ελέγχουν τη διάβαση.

2457. Σ τ. Σ κ ο π ε τ έ α, Το Αλμυρόν και η ιστορία του, εις Διον. Γ. Βογοπούλου, Μεσσηνιακόν Ημερολόγιον, τόμ. Β', 1951, σ. 103. Γ. Β λ α χ ο γ ι ά ν ν η, Κλέφτες του Μοριά,, Ετ. Ελλην. εκδ., σ. 107. Σ τ. Κ α π ε τ α ν ά κ η, Ο Γέρο-Παναγιωτάκης Καπετανάκης, Λακωνικά Σπουδαί 8(1986)402 κ.ε.

2458. Η. Ρ ο σ τ, A visit to Greece and Constantinople in the year 1827-1828, N. Y. 1830, σ. 70.

2459. Π ο υ κ ε β ί λ, Ταξίδι στο Μοριά, έκδ. Αφοί Τολίδη, Αθήνα 1980, σ. 195.

πόταμου του Αλμυρού, σε απόσταση περίπου 700 μέτρων από τον τότε υπάρχοντα δρόμο. Ο νέος οχυρωμένος χείμαρρος ήταν μεν μικρότερος σε πλάτος και βάθος του προηγούμενου, αλλά είχε πολύ απότομες όχθες που τον καθιστούσαν και αυτόν αδιάβατο σε όλο το μήκος του εκτός από το παραλιακό τμήμα που έλειπε η χαράδρα. Εκεί ήταν το πιο ευπαθές σημείο του τείχους.

Όπως μέτρησε την απόσταση ο Κωνσταντίνος Α. Κοτσώνης, από τη θάλασσα μέχρι το βουνό το τείχος είχε μήκος περίπου 900 μέτρα. Το ύψος του τώρα είναι 1.60 έως 2 μέτρα και το πλάτος του 70-80 εκατοστά²⁴⁶². Στην κορυφή του τείχους ήταν πολεμίστρες, σε απόσταση περίπου ένα μέτρο η μια από την άλλη, για να προστατεύονται πίσω απ' αυτές οι υπερασπιστές του. Να σημειωθεί ότι τα ευρήματα αυτά είναι από τη Βέργα όπως κατασκευάστηκε το 1935 από τη Λέσχη Λακώνων της Αθήνας. Δεν υπάρχουν στοιχεία για την ξερολιθιά της Βέργας.

Το πλάτος του χείμαρρου κυμαίνεται από οκτώ με δέκα μέτρα και το βάθος τέσσερα μέτρα και με τις απότομες όχθες του δεν άφηνε διαβάσεις σε εχθρική εισβολή. Παράλληλα ήταν βραχύτερος ο χείμαρρος της Βέργας από το παλαιότερο τείχος και μπορούσε να φυλάσσεται με μικρότερο αριθμό πολεμιστών. **Την εποχή της επανάστασης η απόληξη του χείμαρρου της Βέργας δεν ήταν εκεί που τη βλέπουμε τώρα. Από το σημείο που είναι το μνημείο, η κοίτη έκανε μικρή απόκλιση προς τα βορειοδυτικά, άφηνε την οικία Μασουρίδη νότια και η εκβολή της είχε απόσταση περίπου πενήντα μέτρα από τη σημερινή κοίτη.**

Η οχύρωση άρχιζε από τη θάλασσα, εκεί που ήταν τα σπίτια των Καπετανάκηδων, τα οποία παρατήρησε ο Θ. Κολοκοτρώνης στα τέλη Μαΐου του 1826 και αποτελούσαν το σημαντικότερο τμήμα της αμυντικής γραμμής του Αλμυρού.

Το τείχος ακολουθώντας τον χείμαρρο έφθανε σε ένα ύψωμα, που φέρει το όνομα Καστράκι και βρίσκεται στο ριζοβούνι. Το βουνό είναι απότομο αφήνοντας πριν από το οχύρωμα μια διάβαση προς το χωριό Σέλιτσα (τώρα ονομάζεται Άνω Βέργα) η οποία προστατευόταν από πυργόσπιτα εκεί που τώρα είναι η Κάτω Βέργα.

Για τον οδοιπόρο που ήθελε να πάει στο εσωτερικό της Μάνης, χωρίς να περάσει από το Αλμυρό, υπήρχε ακόμη ένα μονοπάτι, το οποίο οδηγούσε στο μοναστήρι της Αγίας Τριάδας και από εκεί στην Πάνω Σέλιτσα και κατόπιν κατέβαινε στα Σωτηριάνικα. Παίρνοντας αυτό το δρόμο μπορούσε ο εχθρός να υπερκεράσει τα οχυρωματικά έργα του Αλμυρού.

Συγκρίνοντας τις δύο οχυρές θέσεις παρατηρούμε ότι και οι δύο προστατεύονταν από χαράδρες, οι οποίες παρά τη διαφορά στο μέγεθός τους ήταν και οι δύο αδιάβατες για τους επιτιθέμενους. Η ευρισκόμενη δίπλα στο ξενοδοχείο Messenian bay πλεονεκτούσε διότι η χαράδρα έφτανε μέχρι την εκβολή του χείμαρρου στη θάλασσα και δεν άφηνε διόδο σε εχθρική διείσδυση. Αντίθετα η αμυ-

2462. Κ. Α. Κοτσώνη, Βέργα, σύμβολο θάρρους και αντοχής, Ιθώμη, 6(1974)11. Αναδημοσίευση Κ. Α. Κοτσώνη, Μελετήματα και άρθρα, Αθήνα 2012, σ. 81 Οι διαστάσεις της Βέργας που αναφέρονται στη συνέχεια, όπως και τα σχεδιαγράμματα, είναι από τις εργασίες του Κ. Α. Κοτσώνη.

ακόμη ο Γαλάνης και ο Ανδρέας Κουμουνδουράκης κ.ά. Από τους Ανδρουβιστιάνους ήταν ο Αντώνιος Αλημπαρούτης-Τρουπάκης, ο Ιωάννης Τρουπάκης κ.ά., από τους Ζυγιώτες ο Στέφανος Χρηστέας, από την Καστάνια ο Παναγιωτάκης Δουράκης, από τη Μηλιά ο Αναστάσιος, ο Βενετσάνος και ο Ηλίας Κυβέλος, από την Αράχοβα του Λεύκτρου ο παπα-Πανάγος Ρούσσο, από την Καστάνιτσα ο Νικολής Βενετσανάκης, από την Αρεόπολη ο Στέφανος Πικουλάκης και από την Ανατολική Μάνη ο Παναγιωτάκης Κοσονάκος, ο Γεώργιος Δραγωνάκος-Γρηγοράκης. Μαζί με αυτούς ήταν και άλλοι οπλαρχηγοί, των οποίων όμως τα ονόματα δεν αναφέρονται στα έγγραφα της εποχής. Από τη Μεσσηνία αναφέρεται ο Αναστάσιος Δαρειώτης και άλλοι που αναφέρθηκαν προηγουμένως.

Ο Γεωργάκης Μαυρομιχάλης δεν ήταν παρών από την αρχή της μάχης, αλλά στρατολογήθηκε και ήρθε στη Βέργα αργότερα, στις 24 Ιουνίου, όταν έφευγαν οι Αιγύπτιοι. Έφερε όμως την είδηση της απόβασης στο Διρό. Αναφέρεται ότι, όταν ήρθε ο Γεωργάκης Μαυρομιχάλης και οι στρατιώτες του πυροβόλησαν ομαδικά²⁵¹³ για να αναγγείλουν τον ερχομό τους, αποχώρησαν οι Αιγύπτιοι. Τότε χωρίς πανικό ο Αναστάσιος Μαυρομιχάλης ακολουθούμενος από 1.000 περίπου άνδρες, με το Νικόλαο Πιεράκο-Μαυρομιχάλη, το Βενετσάνο Καπετανάκη και το σύνολο των πολεμιστών από τη Μέσα Μάνη αναχώρησαν για το Διρό, το οποίο απέχει περίπου 10 ώρες δρόμου. Τη θέση του Αναστασίου Μαυρομιχάλη στο μέτωπο της Βέργας ανέλαβε ο αδελφός του Γεωργάκης.

Δεν υπάρχει βεβαιότητα για τις θέσεις που κατείχαν οι διάφοροι αρχηγοί στη Βέργα. Μόνο για τους Καπετανάκηδες αναφέρεται ότι κατείχαν τους πύργους τους στο κατώτερο προς τη θάλασσα μέρος, που ήταν και το πιο επικίνδυνο, διότι δεν προστατευόταν από τις όχθες του χειμάρρου. Ενδείξεις υπάρχουν ότι οι στρατιώτες του Μούρτζινου κατείχαν το άλλο ευπαθές σημείο στον παλαιό δρόμο, όπου υπήρχε και εκεί πύργος-κανονοστάσιο. Φαίνεται ότι **στο ανώτερο μέρος της Βέργας (το ανατολικό)** ήταν οι Μαυρομιχάλοι και ο νεαρός Αντώνιος Καπετανάκης, **ο οποίος είχε πύργο στην άνοδο προς τη Σέλιτσα** κ.ά. Για τον Γαλάνη Κουμουνδουράκη αναφέρεται ότι, αφού άρχισε η μάχη στις 22 Ιουνίου, έφθασε με τους στρατιώτες του και τους διέσπειρε σε διάφορα μέρη. Εκτός από τις οργανωμένες ομάδες πολεμιστών, οι οποίοι ήρθαν με τους αρχηγούς τους, είχαν προσέλθει και πολλοί μεμονωμένοι, όπως θα αναφερθεί παρακάτω, εκατό από αυτούς τους ανένταχτους τους έθεσαν υπό τις διαταγές του ηρωικού παπα-Πανάγου Ρούσου²⁵¹⁴ από την Αράχοβα του Λεύκτρου, για να ενισχύουν όποιο μέρος της παράταξης θα είχε ανάγκη.

2513. Αυτό μπορεί να έγινε η αιτία να σκοτωθεί ένα παιδί από την Κορώνη, στους γονείς του οποίου ο Γεωργάκης Μαυρομιχάλης άφησε με τη διαθήκη του το σπαθί του. Σ. Β. Κ ο υ γ έ α, Η διαθήκη του εκ των φονέων του Καποδίστρια Γεωργίου Μαυρομιχάλη, Πελοποννησιακά 1(1956)368.

2514. Σ τ. Κ α π ε τ α ν ά κ η, Η θυσία του παπα-Πανάγου Ρούσου στον πύργο του Μαχμούτμπεη, Λακωνικά, Επετειακή έκδοση 1902-2002, σ. 515.

.
.
.
.

Οι Σκυφιάνοι στον πόλεμο της Βέργας

Τα Σκυφιάνικα είναι ένα χωριό του Μαλεβρίου κοντά στον Πολυάραβο. Στη **συμβολή των Σκυφιάνων στη μάχη της Βέργας** αναφέρεται εκτενέστερα ο Πέτρος Κουτήφαρης²⁵³⁸, περιγράφοντας τα πολεμικά γεγονότα. Ο ίδιος δεν έλαβε μέρος στον ελληνικό θρίαμβο, διότι ήταν ακόμη μικρός, πολέμησε όμως ο μεγαλύτερος αδελφός του Γεώργιος. Η περιγραφή του είναι η ακόλουθη:

2538. Πέτρου Κουτήφαρη, Τρεις μάχαι των Μανιατών κατά των Αράβων, εις Ιω. Π. Παρασκειυοπούλου, Μεσσηνιακόν Ημερολόγιον του έτους 1880, σ. 5 κ.ε.

.
.
.
.

Οι Μανιάτες στην Επανάσταση του 1821

675

«...Ενταύθα παρά το Αρμυρόν υπήρχε τείχος εξ αργών λίθων ωκοδομημένον το τείχος τούτο από της θαλάσσης αρχόμενον κατατείνει παρακολουθούν την δεξιάν όχθην μικρού χειμάρρου μέχρι της κορυφής πετρώδους τινός υψώματος, όπερ καλείται Καστράκη, και το οποίον υπέρκειται της προς το χωρίον Σελίτζης αγούσης οδού.

Εις το τείχος τούτο, όπερ νυν είναι γνωστόν υπό το όνομα Βέργα του Αλμυρού, οχυρωθέντες οι Μανιάται ανέμενον θαρραλαίοι τον εχθρόν.....

.
.
.
.

Η ημέρα ην θερμή και πνιγηρά, ο καύσων υπερβολικός ην τετάρτη και ημίσεια ώρα μετά μεσημβρίαν και ο Άρης καθ' όλην την γραμμήν εμένετο μετ' ίσης εκατέρωθεν επιμονής, η μάχη έμενε αμφίρροπος, αλλ' όσον η ημέρα προυχώρει η θέσις των αμυνομένων καθίστατο από στιγμής εις στιγμήν δυσχερεστέρα, διότι επόνει αυτούς η έλλειψις πολεμοφοδίων και προ παντός η του ύδατος, του μέρους εντελώς ανύδρου όντος. Τότε ανδρείος τις και εμπειροπόλεμος ανήρ από το χωρίον Σκυφιάνικα συνέλαβεν την ηρωικήν απόφασιν να δώση αυτός πέρας εις την μάχην... Ο Σκυφιανίτης λοιπόν αυτός μετά είκοσι συντρόφων του **κατέλιπε το τείχος εκ της προς ανατολάς άκρας αυτού** και αδιόρατος όπισθεν των βράχων έρπων κατώρθωσε να υπερφαλαγγίση τους εχθρούς και να καταλάβη τα νώτα των. Εκείθεν ήρξατο πυκνού και ευστόχου πυρός κατά των εχθρών, οίτινες μεγάλως εκ της αδοκίτου ταύτης προσβολής ταραχθέντες και φόβω συσχεθέντες ετράπησαν εις φυγήν.....